

תוכן עניינים

מבוא	2
זכות השוויון	3
2.1. זכויות טבעיות, פוליטיות וחברתיות	3
2.2. זכות השוויון	4
2.3. שוויון הזדמנויות :	5
שוויון הזדמנויות בעבודה	5
3.1. משפט מגן בעבודה (חוקי מגן עקריים בישראל)	5
3.2. חוק שוויון הזדמנויות בעבודה	8
נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה	10
4.1. מבנה הנציבות	10
4.2. תפקידים, סמכויות ותחומי פעילות הנציבות	10
השפעת הנציבות הלכה למעשה	14
5.1. השפעת דיני איסור אפליה	14
5.2. השפעת הנציבות	15
5.2.1. הליכים משפטיים בהם היתה הנציבות מעורבת בשנים האחרונות :	16
5.2.2. חוות דעת משפטיות בהן היתה הנציבות מעורבת בשנים האחרונות :	18
סיכום	18

האם לנציבות שוויון הזדמנויות בעבודה ניכרת תרומה והשפעה על השוויון בישראל

1. מבוא

מדינת ישראל "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין"¹. כך הוגדרה מדינת ישראל בהכרזת העצמאות, מסמך שהוא התשתית הנורמטיבית וההיסטורית לזכויות במשפט הישראלי.² בעצם ניתן לומר שמדינת ישראל הוקמה כמדינת רווחה שחרטה על דגלה מתן זכויות חברתיות לכל אזרחיה ומבקשת להבטיח להם קיום בכבוד תוך הענקת שירותים בסיסיים, כולל תעסוקה, חינוך, בריאות וכד'. כידוע, הכרזת העצמאות לא עוגנה כנורמת על או כחוקה אך היא בעלת תפקיד מרכזי בקביעת מגילת זכויות האזרח מאת בית המשפט העליון שהעמיד במרכזה את זכות השוויון.³ שוויון חברתי הינו זכות יסוד הכוללת בתוכה את הזכות לפרנסה בכבוד, זכות הכוללת בעצמה הרבה זכויות נוספות, חלקן קשורות לתנאי עבודה (זכויות סוציאליות, שעות עבודה ומנוחה וכו') וחלקן קשורות ליחס ראוי והוגן לעובד. הצעת תקציב המדינה לשנת 2019 ביקשה להקדיש 175,803,284 ₪ לסל השירותים החברתיים (כלומר לשמירה על זכויות חברתיות).⁴ אולם, על אף זאת, בעשורים האחרונים חל צמצום משמעותי במדיניות הרווחה של מדינת ישראל, לצד גידול משמעותי בפערים חברתיים. למרבה הצער, כיום ישראל נמצאת במקום הראשון (המפוקפק) בדירוג אי שוויון חברתי של המדינות המפותחות⁵ והעוני בישראל הינו בין הגבוהים בהשוואה בין לאומית.⁶ כזכור, פערים אלה התניעו ב-2011 את המחאה החברתית, מחאה שבעקבותיה נולד דו"ח ועדת טרכטנברג אשר, בין היתר, הציב יעדים חברתיים הכוללים הגדלת התעסוקה, הקטנת אי השוויון, שילוב של קבוצות מופלות לרעה בשוק העבודה וחקיקה להגברת האכיפה הקיימת.⁷ בישראל, מוסדרים יחסי העבודה על ידי מערכת משפט שכוללת, בין היתר, חוקי מגן (להלן: "חוקי המגן"), הסכמים קיבוציים, הסכמים אישיים ופסיקת בתי הדין לעבודה. אולם, על אף קיומה של מערכת דיני שוויון של ממש האוסרת אפליה בשוק העבודה, קיומה של אפליה בשוק העבודה בישראל הינה עובדה קיימת.

מטרת העבודה לעמוד על חשיבות הזכות לשוויון הזדמנויות בעבודה ולבחון אם נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה (להלן: "הנציבות") מצליחה לעמוד במשימה החשובה לשמה הוקמה. תחילה אגדיר את המושגים "זכות", "שוויון" ו"שוויון הזדמנויות". בהמשך, אסקור את מערכת חוקי משפט המגן. בהמשך אציג את

¹ הכרזה על הקמת מדינת ישראל, ע"ר התש"ח 1

² שגית מור "עשרים שנה לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות – קווים לדמותה של מהפכה משפטית בהתאוות" משפט וממשל כ 267, 271-270 (2018) [להלן: "עשרים שנה לחוק השוויון"].

³ שם, 271

⁴ הצעת חוק התקציב לשנת הכספים 2019, התשע"ח – 2018, ה"ח 329

⁵ יואב דותן "כבוד האדם, צדק סוציאלי וזכויות חברתיות חוקתיות תגובה על מאמרו של אהרן ברק 'זכות-הבת למינימום קיום אנושי בכבוד'" עבודה, חברה ומשפט יד 207, 211 (2015).

⁶ המוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון ממדי העוני והפערים החברתיים – דו"ח שנתי (2019)

https://www.btl.gov.il/Publications/oni_report/Documents/oni2018.pdf

⁷ דו"ח הועדה לשינוי חברתי כלכלי (2011) <https://katrz.net/f8302e>

מוסד הנציבות על סמכויותיה, תפקידיה, דרכי פעולתה ולבסוף אבחן את תרומתה לזכות השוויון הלכה למעשה ואנסה להסיק מסקנות ככל שניתן.

2. זכות השוויון

עכשיו אבקש לבדוק איפה ואיך קבועות הזכויות במשפט הישראלי, וכן מהי זכות וכיצד נהוג לסווג זכויות שונות. אחר כך, אבקש להתייחס באופן ספציפי לזכות השוויון, משמעותה והגישות השונות הקיימות לגביה. לבסוף אגדיר מהו שוויון הזדמנויות באופן כללי ושוויון הזדמנויות בעבודה בפרט.

2.1. זכויות טבעיות, פוליטיות וחברתיות

כיום, נהוג לעשות שימוש במונח "זכויות אדם" כעניין שבשגרה וכלאחר יד. עם זאת, מעניין לציין שמדובר במושג יחסית חדש בהיסטוריה. תחילתו בהומניזם מודרני אשר החל להעמיד במרכז החשיבה המדינית את הפרט דווקא, כפי שגם קרה בתורות מדיניות שונות של המאה השמונה עשרה שניסו להסביר ולהצדיק מצד אחד את מקור הכוח של המדינה אך מצד שני גם ביקשו לתחום גבולותיו של כוח זה. כיום נהוג לחלק זכויות אדם לשלושה סוגים: זכויות טבעיות, זכויות פוליטיות וזכויות חברתיות.

זכויות טבעיות מוקנות לאדם בהיותו בן אנוש (אדם). זכויות אלה מוצאות את מקורן בכוח הטבע והכבוד האנושי, בלי קשר או תלות בכוחו של השלטון. בהעדר קשר ואחיזה בין זכויות אלה לבין השלטון, הרי ששלטון זה אינו רשאי לשלול או ליטול את אותן זכויות. זכויות אלה נקשרות בעיקר בשמו של הוגה הדעות והפילוסוף ג'ון לוק אשר מנה את הזכות לחיים והזכות לחירות ולרכוש (כלומר לקניין), כזכויות 'טבעיות' של כל אדם כלפי כל שלטון. בהמשך, נוספו לרשימה זו זכויות נוספות כגון חופש הביטוי, חופש העיסוק, חופש הדת והמצפון, וכד'. במאה השבע עשרה ובמאה השמונה עשרה מספר מדינות בהן התרחשה מהפכה גדולה עיגנו זכויות אלה במסמכי היסוד שלהן. כך למשל אפשר למצוא במגילת הזכויות של אנגליה שלאחר המהפכה המפוארת משנת 1689 (Bill Of Rights) את שלוש הזכויות הראשונות המנויות לעיל וכך גם בחוקת ארצות הברית, מסמכה המשפטי המחייב העליון של המדינה.⁸

זכויות פוליטיות (או זכויות אזרחיות) הינן זכויותיו של האדם כאזרח המדינה (לעיתים ניתן למצוא גם המונח "זכויות אזרחיות פוליטיות").⁹ זכויות אלה מבטאות את ההשקפה שהאדם חלק מחברה מאורגנת בתוך המדינה. זכויות פוליטיות - אזרחיות שייכות לתחום הציבורי פוליטי ומהוות זכויות יסוד של האזרח. מדובר למעשה בזכויות טבעיות שהמדינה אינה יכולה לשלול, ליטול או לפגוע בהן "סתם" כך, ללא הצדקה ובאופן שרירותי. כחלק מזכויות אלה ניתן למצוא את הזכות לבחור ולהיבחר לרשויות השלטון, הזכות של כל אזרח לפקח על פעולות השלטון ולבקר אותו, הזכות

⁸ רות גביזון "דרך ארץ דת ומדינה, אסופת מאמרים והרצאות בנושא יהדות, שלטון וערכים

דמוקרטיים" 97-107 (תשס"ב) <http://www.daat.ac.il/daat/ezrachut/demokratia/zhuyot-2.htm>

⁹ ר' לעיל ה"ש 5, בעמ' 209